

СУЧАСНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна система вищої освіти України знаходиться на етапі найбільш інтенсивного періоду своєї модернізації, що пов'язано з упровадженням компетентнісного підходу в освітніх стандартах та впровадженням багаторівневої підготовки фахівців. Звичні моделі підготовки здобувачів вищої освіти, їх структура, пріоритети та правова основа діяльності піддаються істотним змінам, умови впровадження яких та їхні наслідки потребують ретельного відстеження, аналізу та прогнозування.

В усьому світі у сфері вищої освіти затверджується парадигма теорії управління, що включає системний підхід, пріоритет стратегічного управління розвитком соціально-економічних систем, моніторинг та бенчмаркінг, що дозволяє планувати ефекти нововведень, управляти якістю освіти, оцінювати ризики прийняття управлінських рішень, ефективно розподіляти людські ресурси та впроваджувати нові інформаційні технології. Значну роль у прийнятті управлінських рішень у сфері освіти, їх оцінюванні та прогнозуванні ефектів відіграє еволюція освітніх процесів, яку сьогодні упроваджено в багатьох країнах, що володіють високорозвиненими системами освіти. У США і Канаді організовані асоціації оцінювачів – American Evaluation Association (AEA) і Canadian Evaluation Society (CES), що об'єднують педагогів, управлінців та інших працівників соціальної сфери з різних країн, проводяться щорічні конференції, видається наукова література, енциклопедії та журнали з проблем евалюації в освіті. В цілому евалюація є необхідним складником сучасних освітніх систем, без неї не можуть бути розв'язаними багато сучасних проблеми освіти.

У сучасних наукових дослідженнях провідних зарубіжних та вітчизняних учених під еволюцією освітньої діяльності розуміють не просто процес її оцінювання. До змісту поняття про евалюацію освіти сьогодні включають усю сукупність процесів і результатів оцінювання, аналізу та прогнозування в контексті системного дослідження ефективності освітньої діяльності як основи прийняття обґрунтованих управлінських рішень для вдосконалення якості освіти. Сама область прийняття рішень в даному трактуванні також відноситься до сфери евалюації, тому управління якістю освіти є не тільки сферою застосування результатів евалюації, але і цільовим орієнтиром її проведення, що забезпечує нерозривний контекст здійснення обох процесів.

Актуальність досліджень з евалюації у царині вищої освіти посилюється сучасною парадигмою теорії управління в розвитку соціально-економічних

систем, що спирається на стратегічні пріоритети, інформаційно-комунікативні ресурси і моніторинг. Сьогодні з упевненістю можна констатувати факт, що в практиці вітчизняної вищої освіти складається проблемна ситуація, під впливом якої в науковий базис управління її якістю необхідно ввести теоретико-методологічні та методичні основи евалюації, що орієнтують на створення та використання причинно-обумовлених логічних моделей, інформаційних потоків та інноваційних оціночних технологій у реалізації освітніх програм та проєктів з реформування вищої освіти тощо.

Світовий досвід свідчить, що в умовах реформування вищої освіти необхідним є підвищення ефективності управлінських впливів, що розглядаються як каталізатор упровадження освітніх інновацій. Розуміння важливості управління освітніми інноваціями знаходить своє відображення у науковому обґрунтуванні систем управління якістю освіти на основі пріоритетного розвитку евалюації. Евалюація вимагає наукових, організаційних, матеріально-технічних і фінансових вкладень і тому є марною для аналізу усталених процесів в освіті, оскільки їх результати і наслідки є цілком передбачуваними, тому не вимагають застосування додаткових зусиль з проведення досліджень результатів і наслідків. Зазвичай до евалюації звертаються в тих випадках, коли мова йде про модернізацію освіти з метою підвищення якості результатів, що здійснюється на основі упровадження нових освітніх програм та проєктів, тобто в тих випадках, коли потрібно зібрати інформацію за результатами нововведень і прийняти ефективні управлінські рішення щодо правильності вибору, методів та шляхів їх упровадження з метою отримання оптимальних результатів. Отже, по відношенню до трьох складових процесу прийняття рішень в управлінні якістю освіти (збір інформації, пошук альтернатив і вибір оптимального шляху) евалюація виконує допоміжні функції на всіх етапах цього процесу.

Евалюація в освіті охоплює широке коло теоретико-методологічних і практичних робіт із систематичного дослідження цінності і позитивності якостей здобувачів освіти, аналізованих на основі єдиної методології, поєднання кількісних і якісних методів для відстеження характеру і динаміки змін. Отже, евалюація у вищій освіті має такі напрямки аналітично-оцінювальної діяльності:

- визначення цілей та методологічних підходів;
- розроблення логічних або математичних моделей;
- вибір методів збору й аналізу інформації;

- розробка дизайну дослідження;
- визначення методів оброблення та інтерпретації даних під час їх аналізу для прийняття управлінських рішень з метою підвищення якості освіти.

Головною метою здійснення евалюації освітніх процесів є можливість отримати інформацію, яка сприяє безперервному вдосконаленню управління якістю освіти на основі виконання інноваційного проекту або програми як під час упровадження, так і на етапі їх завершення, та полягає в оцінюванні відповідності отриманих результатів поставленим цілям. Крім того, не менш важливо, отримати інформацію про непередбачувані можливі наслідки упровадження освітньої програми або проекту, як позитивні, так і негативні, що базуватимуться на новій інформації, що не очікувалася. Ці непередбачені наслідки, які виявляються не в ході виконання робіт з модернізації освіти, а тільки під час евалюації, часто виявляються дуже корисними для подальшого розвитку проекту або програми задля їх корекції в потрібному напрямку. Отже, евалюація не тільки закладає інформаційну основу управлінських рішень в багатокритеріальних задачах вибору оптимального рішення, але й дозволяє прогнозувати наслідки різних інновацій в освітній діяльності.

Відповідно до вимог процесного підходу в системі управління якістю необхідно регулярно відстежувати структуру і функціонування процесів, що підлягають документуванню, відповідно до постійно мінливих вимог споживачів, напрямками діяльності освітньої організації та освітньої стратегією. Наявність необхідного ступеня відповідності реальних процесів документованим стандартам їх застосування в освіті, що здійснюється з урахуванням ефективності, результативності, ступеня ризику і компетентності персоналу, дозволяє зробити висновки про якість процесу освіти.

Відповідно до сучасних підходів до формування стандартів у системі вищої освіти в динамічній моделі менеджменту якості ЗВО одним із найважливіших предметів оцінювання в евалюації повинна стати сукупність компетенцій, яких набувають студенти в процесі навчання. Слід окремо зазначити, що використання компетентнісного підходу в усіх аспектах освітньої діяльності сприяє забезпеченню стабільного зв'язку між результатами освіти і потребами ринку праці, що є важливим чинником для підвищення якості освіти. Крім того, орієнтація на результати навчання, задана у формі професійних компетенцій, призводить до зростання свободи вибору освітніх програм для освітніх закладів, викладачів і студентів. Міждисциплінарний характер компетенцій змушує ламати сформовану структуру закладів вищої освіти, наприклад, переходити від звичного викладання окремих дисциплін кафедрами до запровадження міждисциплінарних модулів. Сьогодні можна стверджувати, що найбільша перевага компетентнісного підходу полягає в усуненні кордонів між вимогами до якості, встановленими академічною громадськістю, ринком праці, суспільством і державою. Студенти вбачають в компетенціях основу подальшого успіху в професійній діяльності,

викладачі – цільові орієнтири в своїй роботі, роботодавці – бажані і затребувані життям результати освіти, а державні органи, які здійснюють контроль якості результатів освіти, сприймають компетенції як норми в оцінюванні якості результатів діяльності вищих навчальних закладів.

Все це вимагає нагальну необхідність узагальнення основних принципів організації освітнього процесу і результатів впровадження компетентного підходу, серед яких слід особливо виділити необхідність реалізації вимог компетентнісного підходу на основі безперервного розвитку інновацій у навчанні; постійне підвищення рівня розвитку наукового потенціалу кафедр; посилення міждисциплінарних зв'язків і введення міждисциплінарних курсів у практику навчання; посилення контактів з роботодавцями та налагодження практики взаємодії з випускниками.

Реалізація цих принципів в практичній діяльності вищих навчальних закладів досягається нелегко. Вона вимагає злам усталених уявлень про структуру ЗВО, перерозподілу навантаження між кафедрами та викладачами, масового підвищення кваліфікації педагогічного складу, індивідуалізації освітніх траєкторій студентів, а головне - прийняття кожним викладачем компетентнісного підходу в якості цільового орієнтира в своїй педагогічній діяльності. В рамках вимог компетентнісного підходу викладачі потрапляють у незвичну ситуацію, коли вони повинні боротися за студентський контингент, намагаючись зробити свої лекції і методи роботи зі студентами захоплюючими, вводити в зміст курсів, що викладаються, ідеї міждисциплінарності, не транслюючи зміст підручників.

Досвід евалюаційних досліджень упровадження бакалаврських та магістерських освітніх програм нового покоління, заснованих на компетентнісному підході, міждисциплінарній мобільності та співпраці з роботодавцями випускових кафедр, відкриває можливість втілення сучасних підходів студентоцентрованого навчання в практику. Інтеграційні проекти у вигляді спільного розроблення освітніх програм, збагатили викладачів прийомами співпраці у «трикутнику» – бізнес, освіта і студентство. Практичне втілення спільної відповідальності бізнесу та освіти у формуванні майбутніх фахівців стало можливим в умовах підвищення автономії університетської освіти, надання можливості випусковим кафедрам формувати унікальні освітні продукти та програми, адаптовані відповідно до запитів бізнесу, підвищувати професійний рівень викладацького складу, мотивувати студентів до самовдосконалення. Такий підхід у подальшому потребує системного впровадження, удосконалення та тематичного розширення на основі постійної евалюації цих процесів, оскільки відкриває великі можливості для забезпечення виходу на провідні позиції у світовій освітньо-професійній сфері та інтеграцію зі світовим науково-освітнім товариством, дбайливо зберігаючи національні та корпоративні досягнення, цінності і

традиції, напрацьовані на кафедрах факультету та в університеті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В. П., Вікторов В. Г. Якість освіти в дзеркалі сучасних вимог та експектацій. *Нова парадигма: журнал наукових праць*. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 93. С. 3–19.
2. Грищенко І. М. Економічні умови забезпечення якості освітніх послуг у системі вищої освіти: монографія. К.: Педагогічна думка, 2012. 364 с.
3. American Evaluation Association (1995). Guiding principles for evaluators. In: W. R. Shadish, D. L. Newman, M. A. Scheirer, & C. Wye (Eds.). Guiding principles for evaluators. *New Directions for Program Evaluation*, No. 66. San Francisco: Jossey-Bass.
4. Campbell D. T., Stanley J. C. Experimental and Quasi-experimental Designs for Research on Teaching. In: Gage N. L. (ed.). *Handbook of Research on Teaching*. Rand McNally, Chicago, 1963. Pp. 163–168.
5. Canadian Evaluation Society (1996). CES guidelines for ethical conduct. Retrieved May 6, 2003. URL: <http://www.evaluationcanada.ca>.
6. Guba E. G., Lincoln Y. S. *Effective evaluations*. San Francisco: Jossey-Bass, 1981.
7. Patton M. Q. *Utilization-focused evaluation: The new century text*. Thousand Oaks, Calif. 4th Ed. 2008. 667 p.